

بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هنجارهای ارتباطی تماشاگران فوتبال دربی‌های پایتخت

حمیدرضا حسینی دانا^{۱*}، روزبه رادمهر^۲

۱- گروه پژوهشی پدافند رسانه‌ای، دانشکده علوم انسانی و هنر، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران.

۲- گروه پژوهشی پدافند رسانه‌ای، دانشکده علوم انسانی و هنر، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران.

چکیده

مقاله حاضر درصدد بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هنجاری‌های ارتباطی تماشاگران فوتبال دربی‌های پایتخت است. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی و شیوه گردآوری اطلاعات پیمایش با تکنیک پرسشنامه محقق ساخته است. میزان اعتبار محاسبه‌شده بر مبنای آلفا کرونباخ برابر با ۸۰۹ است. جامعه آماری پژوهش نیز بین تماشاگرانی با روش نمونه‌گیری، هدفمند (امکان حضور در ورزشگاه در یک دوره بازی‌ها در دهه اخیر) با محاسبه حجم نمونه به‌دست‌آمده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر است. یافته‌ها نشان می‌دهد، بین عوامل اجتماعی، عوامل درونی، عوامل محیطی، عوامل سازمانی، عوامل اجرایی و بروز هنجاری ارتباطی تماشاگران فوتبال دربی‌های پایتخت، رابطه معنادار وجود دارد. کلید واژه: ناهنجاری ارتباطی، ارتباط کلامی، ارتباط غیر کلامی، تماشاگر فوتبال، دربی

مجله مطالعات نوین در
اقتصاد، مدیریت و
حسابداری

دوره: ۵

شماره: ۱

سال: ۱۴۰۳

صفحه: ۲۸-۴۰

Journal of New Studies
in Economics,
Management and
Accounting

Vol: 5

No.: 1

Year: 2024

Page: 28-40

*ایمیل نویسنده مسئول: hhoseinidana@gmail.com

مقدمه

در عصر حاضر، یکی از این فراگردهای فرهنگی ورزش فوتبال است که ارتباطات گسترده‌ای بین تماشاگران و ورزشکاران و عوامل مختلف اجرایی است چراکه بخش مهمی از رویدادهای اجتماعی و ارتباطی به شمار می‌رود که مجموع روابط کلامی و غیرکلامی را به همراه دارد. در بین ورزش‌ها، فوتبال بیش از هر ورزشی طرفدار دیگری، به تدریج به صورت یک صنعت، تجارت و علم و فرهنگ درآمدی است. در ارتباطات شکل‌گرفته فوتبالی می‌توان گفت، فوتبال امروز برخلاف فوتبال سنتی، صرفاً با تکیه بر آرای داوری نیست بلکه تماشاگران نیز در این فراگرد سهم مهمی را یافته‌اند و حضور تماشاگران در همه ابعاد قابل توجه است.

فوتبال را می‌توان از جمله ورزش‌های محبوب دانست که از نشانه‌های محبوبیت فوتبال، افزایش پوشش خبری و انعکاس اخبار این ورزش در رسانه‌ها است که این محبوبیت در تجمع افرادی در دسته تماشاگران در یک مکان برای دورهمی، شکل گرفته است (۱) اهمیت این مسئله را می‌توان با حضور تماشاگران و الگوهای هنجاری رفتاری و کلامی و غیرکلامی شکل تازه‌ای یافته است چراکه هرگونه رفتار تعاملی بین تماشاگران و مسابقه شکل‌گرفته می‌تواند عمقی در فرهنگ تک‌تک افراد حاضر داشته باشد و رویکرد جامعه‌شناسی ارتباطات شکل‌گرفته را برجسته‌تر از یک روز عادی در جامعه سازد.

تماشاگران به‌طور کلی جایگاه ویژه دست‌یافته‌اند که ابعاد بر حضورشان را می‌توان در ورزش فوتبال نشان داد و رفتار آن‌ها در بازی‌ها و حضورشان در ورزشگاه و پیروی از هنجارهای رفتاری و رفتار جمعی^۱ که می‌تواند گاهی آسیب‌زا باشد، مسئله‌ای است قابل تأمل. تماشاگر فوتبال که می‌تواند در نهایت منجر به اعتراضات مختلف مدنی پیوند یافته و تخریب و ویرانی‌های بسیاری را ناشی از تخلیه کینه‌های اجتماعی و فردی را شکل دهد. این مکان حضور انبوهی از تماشاگران که اغلب از جوانان هستند و مملو از نیازهای روانی و یا بر مبنای شرایط فعلی جامعه، نیازهای شخصی اقتصادی و اجتماعی هستند، شرایط تخلیه هیجانات ناشی از خلأها را به واسطه ابزار ورزشی بروز می‌دهد.

شادی و اشک فوتبال را می‌توان بازتابی از زندگی یافت. زندگی سرشار از درگیری مبارزه در منگنه زمان. نود دقیقه یا صدویست دقیقه که به‌هرحال تمام می‌شود تا بازی بعد و فصل بعد و تا تورنمنت بعد. فاصله پیروزی و شکست امید و ناامیدی در ضربه‌های پنالتی گاهی سرسوزنی می‌شود. سرنوشت بازی‌ها گاهی با طرح و نقشه رقم می‌خورد و گاهی با تصادف و اقبال، گاهی با پشتکار گاهی با فرصت‌طلبی، گاهی با شور جوانی و گاهی با تجربه‌های بزرگ‌ترها (۲).

بنابراین مجموع این فراگرد ارتباطی شکل‌گرفته را می‌توان در قالب یک زمین فوتبال و عوامل انسانی، فرآیند ارتباطی دانست که می‌تواند در قالب کلام و غیر کلام برای تماشاگران شکل‌گرفته و مبتنی بر هنجارها و ناهنجاری‌ای رفتاری در یک بازی خاص مانند دربی‌های پایتخت که از حساسیت بالایی برخوردار است، اشاره کند. نکته قابل‌بیان

¹ Collective behavior

آنکه دربی در واژه‌شناسی، به معنای مصاف ورزشی دو تیم از یک شهر و یک منطقه است که اکثراً سابقه تاریخی و فرهنگی و قبیل‌های در پس این مصاف‌ها دارد. دربی‌ها بستر مناسب در شکل‌گیری انواع رفتارها دانست که وضعیت دو تیم و هوادارانش را شکل می‌دهد و این رفتارها را در مجموع رفتار جمعی می‌خوانیم که در جامعه‌شناسی مورد بررسی است و در کنار ارائه این مهارت‌های ارتباطی می‌توان به شناسایی یک جامعه و ویژگی طبقات مختلف آن نیز دست‌یافت. اندیشمندان مختلفی در زمینه‌ی ارتباطات اشاره به این رفتارها کرده‌اند که از جمله آن، هارجی و دیکسون است که به‌طور کلی مجموع ارتباطات کلامی و غیرکلامی را در قالب رفتارهای هدفمند و به هم مرتبط و متناسب با وضعیت که آموختنی بوده و تحت کنترل فرد، اشاره کرده است.

این رفتار جمعی را می‌توان در حقیقت به دلیل نقص قواعد و هنجارهایی که شکسته می‌شود مسیری در جریان شکل‌گیری پرخاشگری‌ها و خشونت‌ها دانست. به‌طور کلی ناهنجاری‌ها در فوتبال را می‌توان در دسته‌های مختلف تقسیم کرد که پرخاشگری فوتبالیست با یکدیگر و داور، خشونت‌ها و ناهنجاری تماشاگران علیه یکدیگر و یا داور و ناهنجاری شکل‌گرفته بین داور و کادر فنی مورد بررسی قرار داد که در این پژوهش تمرکز بر رفتار و ناهنجاری بر تماشاگران و الگوی رفتاری کاربردی در بین آن‌هاست.

گاهی بازی در فوتبال در عرصه بین‌المللی و جهانی این حجم از حضور تماشاگران نیز می‌توان میلیونی دانست. اهمیت این حضور را می‌توان در کتاب ریچاردز^۱ در فصل «به‌عنوان شکوه» این بازی متوجه شد که به تحلیل نشانه‌شناسی تاریخ فوتبال پرداخته است و علاوه بر ارتباطات جمعی شکل‌گرفته در قالب کلمات و ارتباطات انسانی کلامی به کارکردهای جامعه‌پذیری این ورزش و فراگرد ارتباطی آن نیز توجه کرده است. در باب توجه به این ورزش می‌توان گفت، جک اشتاین^۲، فوتبال بدون هوادارانش را هیچ می‌داند و جذابیت این ورزش را در گرو هوادارانش می‌داند و این مسئله‌ای قابل‌مطالعه در جهت دستیابی به چگونگی شکل‌گیری ارتباطات جمعی در یک مجموعه ورزشی است که با قرار گرفتن دو تیم رقیب از یک شهر، اهمیت دوچندان پیدا می‌کند.

ابراز احساسات در کنار هیجانات شکل‌گرفته این بازی و بیان قالب ارتباطات کلمه و یا رفتار، ضرورت توجه را دو چندان می‌کند. نکته قابل‌توجه در هنجار و ناهنجاری تماشاگران فوتبال می‌توان به سنین و طبقات اجتماعی و جنسیت‌های موجود در بین تماشاگران اشاره کرد که بسیاری پژوهشگران نیز در مطالعات خود به آن اشاره کرده‌اند مانند خاقانی آوار و شانواز (۱۳۹۵) که صرفاً تمرکز مطالعه خود را به خشونت کلامی و خشونت ناهنجاری شکل‌گرفته در بین هواداران لیگ برتر هندبال اشاره کرده است؛ بنابراین پژوهشگر مسئله رفتاری ارتباطی تماشاگران را در یک مسابقه با حساسیت ویژه در قالب شهرآورد در یک دهه اخیر با حضور تعداد متفاوت جوانان مورد توجه قرار داده است و در پی جستجوی علل بروز هنجارهایی ارتباطی در قالب کلام و غیر کلام است.

¹ Richardeze

² JackEshtayne

بنابراین سؤال اصلی پژوهش حاضر عبارت است از اینکه، تماشاگران فوتبالی در مجموع بر اثر چه عواملی به شکل‌گیری ناهنجاری‌های رفتاری در قالب ارتباطات کلامی و غیرکلامی روی می‌آورند؟

اهمیت مطالعه حاضر علاوه بر بررسی ارتباطات در فرآیند تعاملی ورزشی و شکل‌گیری کنش‌های اجتماعی و ساختار اجتماعی به رویداد ورزشی در سطح جامعه و ترویج فرهنگ صحیح تماشاگری در ورزش‌های مختلف می‌پردازد. فراگرد ارتباطی که در جامعه شکل می‌گیرد می‌تواند در عین بازنمایی ناهنجاری‌های کلامی و غیرکلامی با نیازهای جوانان را بازتاب دهد در عین حال مراکز ورزشی و فرهنگی و مدیران این عرصه را نیز در جهت پر کردن خلأهای قانونی و ... بپردازند.

پژوهش حاضر با هدف اصلی، بررسی عوامل مؤثر بر ناهنجاری ارتباطی کلامی و غیرکلامی، تماشاگران ایرانی در دربی‌های یک دهه اخیر پایتخت و اهداف فرعی، شناسایی عوامل درونی، عوامل محیطی، عوامل سازمانی، عوامل اجرایی مؤثر بر شکل‌گیری ناهنجاری کلامی و غیرکلامی انجام شده است.

چارچوب نظری

آلبرت بندورا^۱ کانادایی و از روان‌شناسان نامدار حوزه روان‌شناسی اجتماعی در قرن بیستم است. نظریه یادگیری وی که در سال‌های ۶۹-۱۹۶۵ مطرح گردید. نظریه او، یادگیری اجتماعی-شناختی است که یادگیری مشاهده‌ای و نظریه سرمشق‌گیری هم نامیده شده است که با توجه به کاربرد فراوان تبیین‌های موردنیاز در حوزه مسائل روان‌شناسی اجتماعی، این علم نوپا از نظریه ایشان استفاده‌های فراوانی کرده است. (۳).

بنا به این نظریه، یادگیری از راه مشاهده^۲، تقلید^۳ و الگوبرداری انجام می‌شود و به عامل تقویتی نیازی ندارد. بندورا، مانند افرادی چون هال، پیازه، تولمن، نورمن و مکتب گشتالت، به فرضیه یادگیری شناختی دلبسته بوده و بنیاد فکری خود را بر اساس این فرضیه بنانهاده است. همچنین ورت‌هایمر، راجرز و کهلر^۴ نیز از گروه شناخت‌گرایان هستند. بنا به این نظریه، یادگیری از راه مشاهده^۵، تقلید^۶ و الگوبرداری انجام می‌شود و به عامل تقویتی نیازی ندارد. بندورا، مانند افرادی چون هال، پیازه، تولمن، نورمن و مکتب گشتالت، به فرضیه یادگیری شناختی دلبسته بوده و بنیاد فکری خود را بر اساس این فرضیه بنانهاده است.

همچنین ورت‌هایمر، راجرز و کهلر^۷ نیز از گروه شناخت‌گرایان هستند. (۴). به نظر بندورا، عواطف، تفکر و رفتار فرد در هر موقعیت به احساس توانایی او وابسته است. در موقعیت‌هایی که فرد نسبت به توانایی‌های خود اطمینان حاصل

¹ Albert Bandura

² Observation

³ Imitation

⁴ Rajerz & Kohlere

⁵ Observation

⁶ Imitation

⁷ Rajerz & Kohlere

می‌کند، رفتار و شناخت و احساسات او کاملاً متفاوت از موقعیت‌هایی است که فرد در آن احساس عدم توانایی، امنیت یا فقدان صلاحیت می‌کند.

نظریه پالایش روانی ۱

این اندیشه بر مبنای پاک کردن گرفته معنا شده و به معنای پاک‌سازی احساسات و عواطف و خالی کردن عقده‌های روانی است که در معنای پالایش هیجانان و باورهای مختلف از هیجانانی مانند پرخاشگری‌ها تا رفتارهای مختلف را در برگرفته است. این پالایش را در قالب سوپاپ اطمینان در نظر گرفته‌اند که می‌تواند موجب تخلیه هیجانان مختلف روانی شود. در کنار این پالایش می‌توان به انواع هنجارهای کلامی و غیرکلامی نیز اشاره کرد.

چشم‌انداز رفتارگرایانه

این چشم‌انداز از دهه ۱۹۷۰ توسط تلاش عده‌ای از پژوهشگران شامل پیتر مارش^۲ و همکارانش شکل گرفته است. از دیدگاه رفتارگرایانه به شکلی متمرکز بر رفتار تماشاگران در هنگام فوتبال پرداخته‌اند. این پژوهشگران معتقدند که اوباشگری در بستر بازی فوتبال بر شکل امروزی ایجاد شده است و آیینی سازی پرخاشگری در عرصه حیوانات ملاحظه شده است. آن‌ها گرچه از دیدگاه منفی در مورد خشونت در فوتبال صحبت می‌کنند اما خشونت را شامل تهدیدهای نمادین می‌دانند که با قصد تحقیر گروه رقیب انجام می‌شود (۵).

این اندیشه از بعد روان‌شناختی بر رفتار فرد در محیط اجتماع اشاره کرده است. گرچه این چشم‌انداز با رویکردی منفی به این مضمون پرداخته است اما شامل تهدیدهای نمادین می‌شود که به قصد تحقیر گروه رقیب در بین تیم‌های مختلف انجام شده و می‌تواند تحریک محیطی و یا پایگاه و رتبه تیم موردنظر و اهمیت بازی مانند دربی که مسابقه تیم در دو گروه است، مورد اشاره قرار گیرد. به‌طور کلی این اندیشه در حقیقت بر تقویت رفتار از طریق تنبیه و تشویق تأکید می‌کند و یادگیری اخلاقی را در همین صورت متمرکز کرده است و آرام‌آرام به سوی تلفیق با سایر نظریه‌ها، تکمیل و پیچیده‌تر کردن آن پیش می‌رود.

بنابراین تماشاگران در محیط فیزیکی ورزشگاه و در حضور بازیکنان می‌توانند چشم‌اندازی رفتاری منطبق با اهداف خود ناشی از مصرف‌کنندگی صرف و یا تماشاگران تفریحی و دیگر قالب‌های حضور و تعامل با محیط، شکل دهند؛ بنابراین تماشاگران در محیط فیزیکی ورزشگاه و در حضور بازیکنان با برقراری ارتباط کلامی و غیرکلامی در جهت دستیابی به اهداف تعریف شده خود تلاش می‌کنند. این ارتباطات در شرایط ناسازگاری همراه با مخالفت‌ها و رقابت و خصومت‌های موجود بین تیم‌های رقیب می‌تواند به ناهنجاری‌های اجتماعی نزدیک شود.

1 Psychological refinement theory

2 Pitere Marsch

روانشناسی توده‌ها، گوستاولوبون

توجه به انبوه تماشاگران در فوتبال به‌ویژه دربی‌ها، محقق را بر آن داشت تا از اندیشه‌های روان‌شناسی و روان‌شناختی توده و یکپارچگی روحی ایشان که از تفکرات گوستاولوبون اشاعه گرفته موردتوجه قرار گیرد. توده در مفهوم عادی لغوی، فارغ از گونه ملیت، نوع شغل و جنسیت و سبب تجمع بر معنای جمع شدن اتفاقی عده‌ای از افراد است. واژه توده، از دیدگاه روانشناسی معنایی کاملاً متفاوت از معنای فوق دارد. جماعتی از انسان‌ها تحت شرایطی خاص و تن‌ها همین شرایط، ویژگی‌هایی جدیدی به دست می‌آورد که با ویژگی‌های یک‌یک افراد تشکیل‌دهنده آن جماعت تفاوت دارند در ایشان روح مشترک معینی پدیدار می‌شوند که درعین حال متغیر نیز است (۶).

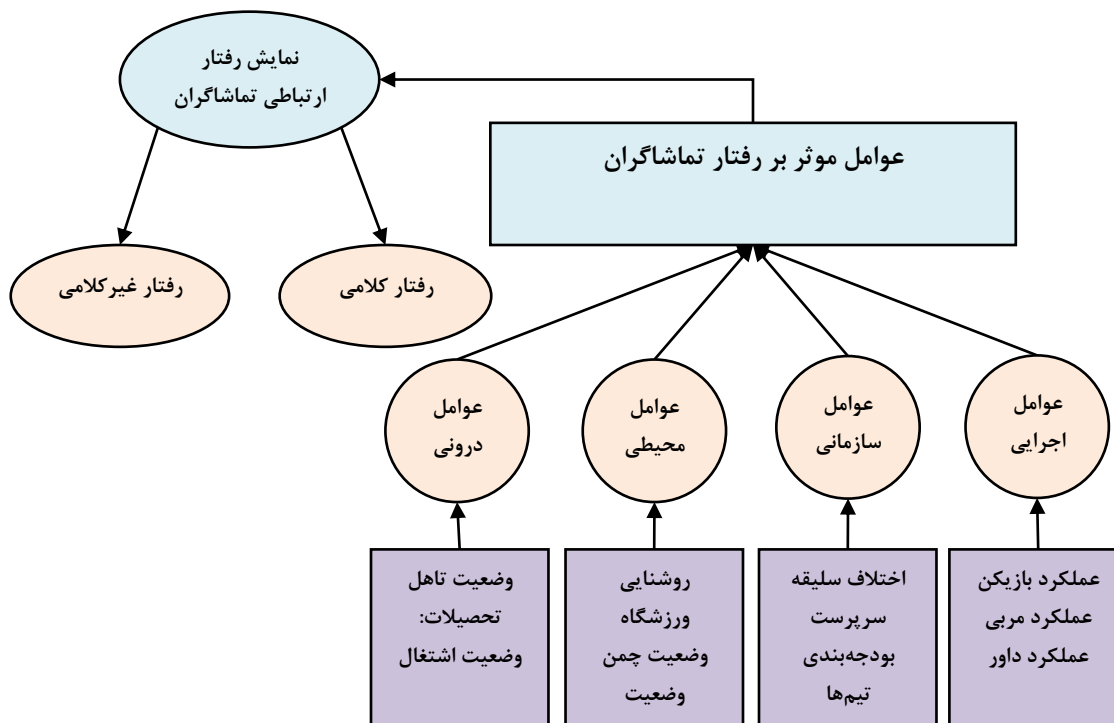
به اعتقاد او هنگامی که یک توده روان‌شناختی پدید می‌آید، علائمی گذرا ولی درعین حال عمومی و تعیین‌پذیر پیدا می‌شود برخی از مشخصات متغیر نیز به این علائم عمومی اضافه می‌شوند. مشخصات متغیر برحسب نوع عناصر تشکیل‌دهنده توده متفاوت‌اند و از راه همین مشخصات می‌توان ساختمان روحی توده را تغییر داد (همان، ۲۵).

افراد یک توده تقریباً در چنین وضعی قرار دارند، بدین معنی که بر اعمالشان آگاهی ندارند و نیز همانند شخصی خواب شده، برخی از توانمندی‌ها زایل می‌شوند درحالی‌که برخی توانمندی‌های دیگر می‌توانند تهییج گردند. افراد توده تحت نفوذ یک تلفیق خود را با اشتیاق زائدالوصف و مقاومت‌ناپذیری متوجه اعمال خاصی می‌کنند. مقاومت کردن در برابر این اشتیاق، نزد افراد توده به مراتب مشکل‌تر از شخص خواب شده است (۷).

بنابراین، علامت‌های اصلی آحاد یک توده از این‌قرارند: محو شدن شخصیت خودآگاه، تفوق یافتن ماهیت، خودآگاه، هدایت شدن افکار و احساس‌ها به‌توسط تلقین و سرایت به سویی واحد تمایل به فعال کردن نظریات تلقین شده در کوتاه‌ترین زمان ممکن. آحاد افراد، پس از توده شدن، دیگر خودشان نیستند. ایشان به موجودات خودکاری تبدیل می‌شوند که کارشان از قدرت اراده خارج است (۸) بنابراین آنچه در بین تماشاگران به‌عنوان توده حاضر در ورزشگاه مشاهده می‌شود، برگرفته از عوامل محیطی هیجان‌انگیز فوتبال، برنامه‌ریزی‌های مختلف از انتخاب داور تا افراد روی نیمکت و رفتارها و عملکرد مربی تیم موردعلاقه تماشاگران و یا عوامل فردی و درونی مانند سن، پایگاه اجتماعی و اقتصادی تماشاگران است؛ بنابراین همه تماشاگران می‌توانند با تمرکز بر محور اصلی فوتبال در حال اجرا در یک ورزشگاه دست به رفتارهایی هیجانی در قالب کلام و غیر کلام بزنند که مانند یک خواب و تلقین حاصل از تقابل با تیم حریف به این توده شکل می‌گیرد.

نظریه	اندیشمند	شاخص‌های مطرح شده	مؤلفه‌ها
یادگیری اجتماعی	البرت باندورا	توجه، حفظ، یادآوری، تولید، انگیزش	توجه به عوامل محیطی استادبوم. توجه عوامل اجرایی و عملکرد یک‌یک نفرات مرتبط با دربی، انگیزه حضور در دربی‌ها.
پالایش روانی	ارسطو، کاتارسیس	سطح برانگیختگی	پرخاشگری، خشونت، پرتاب اشیاء، فحاشی، ناسزاگویی، تشویق و هیجان شادی‌بخش.
چشم‌انداز رفتارگرایانه	پیتر مارش	تنبیه و تشویق	تشویق‌های یک‌دست و یکسان.
روانشناسی توده‌ها	گوستاو لوبون	ویژگی فردی	تأهل، جنسیت، سن، قومیت، شغل و وضعیت درآمد (پایگاه اقتصادی، پایگاه اجتماعی)
اثر تماشاگر	بیب لاتانه، جان دارلی	فرآیندهای شناختی و رفتاری	فرهنگ زمینهای، مسئولیت‌پذیری تماشاگران، موقعیت حضور در مکان ورزشگاه.

آنچه از ارتباط متغیرها می‌توان درزمینه‌ی بروز ناهنجاری‌های کلامی و غیرکلامی به دست آورد، در قالب مدل مفهومی زیر قابل‌بررسی است. این ارتباط، همبستگی عوامل مختلف را نسبت به آنچه در فرضیه‌های موردنظر محقق ارائه شده است، فراهم کرده است.

روش تحقیق

با توجه به اینکه هدف این نوشتار بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هنجارهای ارتباطی تماشاگران فوتبال دربی‌های پایتخت است، از روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه محقق ساخته با اعتبار محاسبه‌شده آلفا کرونباخ با مقدار ۰.۸۰۹ در بخش گردآوری اطلاعات میدانی از تماشاگران دربی استفاده‌شده است. روایی پرسشنامه نیز بر مبنای روایی صوری در نظر گرفته‌شده و از نظر کارشناسانه اساتید راهنما، مشاور و دیگر کارشناسان مرتبط در حوزه ارتباطات استفاده‌شده است. جامعه آماری نیز به آمار تماشاگران در دربی‌های مختلف در یک دهه و شیوع کرونا در یک دوره زمانی و بازی بدون تماشاگر و احتساب اعداد مختلف تماشاگران از ۲۰ هزار نفر تا ۵۷ هزار نفر و ۸۰ هزار نفر و دیگر اعداد، بدون احتساب N بزرگ، تعداد ۳۸۴ نفر از تماشاگران یک دهه گذشته که در استادیوم حاضر شدند، در نظر گرفته‌شده است.

یافته‌های تحلیلی

فرضیه اصلی

به نظر می‌رسد، بین عوامل اجتماعی و شکل‌گیری ناهنجاری ارتباطی کلامی و غیرکلامی تماشاگران ایرانی در ورزشگاه در دربی‌های پایتخت رابطه معناداری وجود دارد.

آزمون	مقدار	سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن
کندال	۴۵,۶۵	۰۰۰,	۰.۸۹۹

آزمون دو متغیر بین عوامل اجتماعی مختلف و اثربخشی بر شکل‌گیری ناهنجاری ارتباطی کلامی و غیرکلامی تماشاگران ایرانی با مقدار آماری ۴۵,۶۵؛ و سطح معناداری ۰۰۰۰ (کمتر از پنج‌صدم) با مقدار همبستگی ۰.۸۹۹. این ارتباط را تأیید می‌کند؛ و فرض موردنظر محقق تأیید می‌شود.

فرضیه‌های فرعی

۱- بین عوامل درونی مؤثر بر رفتار تماشاگران و بروز ناهنجاری کلامی و غیرکلامی در ورزشگاه رابطه مستقیم وجود دارد.

آزمون	مقدار	سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن
کندال	۱۲,۵۰۶	۰۰۰,	۰.۳۹۲

آزمون رابطه عوامل درونی مختلف که مبتنی بر عوامل فردی با رفتار ناهنجار کلامی و غیرکلامی تماشاگران با مقدار آمار ۱۲,۵۰۶ و سطح معناداری ۰.۰۰۰ (کمتر از پنج‌صدم) با میزان همبستگی ۰.۳۹۲. تأیید می‌شود؛ یعنی عوامل و هدف فردی در بروز هنجاری و ناهنجاری تماشاگران با هدف حضور در ورزشگاه ارتباط معنادار دارد.

۲- بین عوامل محیطی مؤثر بر رفتار تماشاگران و بروز ناهنجاری کلامی و غیرکلامی در ورزشگاه رابطه مستقیم وجود دارد.

آزمون	مقدار	سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن
کندال	-۸,۶۲۶	.۰۰۰	.۳۷۴

رابطه بین عوامل محیطی مؤثر بر رفتار تماشاگران و بروز ناهنجاری کلامی و غیرکلامی در ورزشگاه با مقدار معکوس ۸,۶۲۶؛ و سطح معناداری ۰,۰۰۰ (کمتر از پنج صدم) با میزان همبستگی ۰,۳۷۴. به صورت معکوس تأیید می‌شود. عوامل محیطی هر چه در سطح بالایی از تناسب قرار داشته باشد، بروز ناهنجاری‌ها بیشتر است. این معکوس بودن بر اساس تخلیه هیجانات درونی، انتقادات از شرایط اجتماعی و تخلیه عقده‌های درونی و روانی افراد را می‌تواند نشان دهد.

۳- بین عوامل سازمانی مؤثر بر رفتار تماشاگران و بروز ناهنجاری کلامی و غیرکلامی در ورزشگاه رابطه مستقیم وجود دارد.

آزمون	مقدار	سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن
کندال	۸,۲۱۷	.۰۰۰	.۳۸۰

یافته‌های فوق نشان می‌دهد، رابطه عوامل سازمانی مؤثر بر رفتار تماشاگران و بروز ناهنجاری کلامی و غیرکلامی در ورزشگاه با مقدار آمار ۸,۲۱۷. با سطح معناداری ۰,۰۰۰ (کمتر از پنج صدم) با شدت همبستگی ۰,۳۸۰ را نشان می‌دهد.

۴- بین عوامل اجرایی مؤثر بر رفتار تماشاگران و بروز ناهنجاری کلامی و غیرکلامی در ورزشگاه رابطه مستقیم وجود دارد.

آزمون	مقدار	سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن
کندال	۲۰,۱۴۴	.۰۰۰	.۶۶۴

رابطه عوامل اجرایی مؤثر بر رفتار تماشاگران و بروز ناهنجاری کلامی و غیرکلامی در ورزشگاه با ۲۰,۱۴۴ و سطح معناداری ۰,۰۰۰ (کمتر از پنج صدم) و شدت همبستگی ۰,۶۶۴. فرض محقق را تأیید می‌کند؛ بنابراین عوامل اجرایی مؤثر بر رفتار تماشاگران و بروز ناهنجاری کلامی و غیرکلامی نقش دارد.

بحث و بررسی

پاسخگویان که از بین تماشاگران شهرآورد هستند از منظر گروه سنی در بین ۳۱ تا ۴۰ سال با مقدار ۱۳۴ فراوانی معادل ۳۴,۹ درصد و بیش از چهل سال با فراوانی ۱۰۴ نفر معادل ۲۷,۱ درصد هستند. وضعیت تأهل پاسخگویان با مقدار ۲۳۸ نفر معادل ۶۲ درصد متأهل است که با مقدار ۱۱۵ نفر معادل ۲۹,۹ درصد دیپلم و ۸۸ نفر معادل ۲۲,۹

درصد زیر دیپلم هستند. از منظر شغل نیز پاسخگویان با مقدار ۱۱۵ نفر معادل ۲۹,۹ درصد شاغل در شرکت خصوصی و ۱۰۴ نفر معادل ۲۷,۱ درصد شغل آزاد است که به لحاظ درآمد نیز با مقدار ۲۱۱ نفر پاسخگو معادل ۵۴,۹ درصد بین ۴ تا ۶ میلیون و ۱۰۴ نفر معادل ۲۷,۱ درصد ۶ تا ۸ میلیون است.

عوامل اجرایی (بازیکن)

درگیری لفظی و فیزیکی بازیکنان با مقدار ۱۵۲ نفر معادل ۳۹,۶ درصد تا حدودی، اعمال ناشایست بازیکنان سرشناس در زمین با مقدار ۳۹,۳ درصد تا حدودی، باز ضد جوانمردانه با ۳۹,۳ درصد تا حدودی، برآورده شدن انتظارات تماشاگران با ۴۷,۹ درصد کم، پرخاشگری بازکنان ذخیره ۵۴,۹ درصد زیاد، انتقال بازکنان به تیم رقیب از تیم موردعلاقه با ۲۶ درصد کم ارزیابی شده است.

عوامل اجرایی (مربی)

اعتراض به مربی تیم موردعلاقه با ۶۰,۴ درصد کم، تعویض بازیکن موردعلاقه تماشاگران با ۴۷,۷ درصد کم، بازی ندادن بازیکن موردعلاقه ۴۳ درصد کم و فحاشی به داور ۶۰,۴ درصد تا حدودی، از جمله عوامل مرتبط با عملکرد بازیکن و نقش آن در بروز ناهنجاری است.

یافته‌های توصیفی عوامل اجرایی داور

در باب عملکرد اجرایی مربوط به داور، قضاوت ضعیف با مقدار ۴۰,۱ درصد تا حدودی، قضاوت داور کم تجربه با ۲۰,۲ نفر معادل ۵۲,۶ درصد تا حدودی دریافت کارت زرد و قرمز ۳۲ درصد تا حدودی ارزیابی شده است.

یافته‌های توصیفی عوامل سازمانی

از بین مؤلفه‌های اثربخش از عوامل سازمانی بر هنجارهای کلامی و غیرکلامی فروش به موقع بلیط با ۱۱۶ فراوانی معادل ۳۰,۲ درصد زیاد، ۳۵,۲ درصد زیاد، گرانی شدن بی‌خبری بلیطها با مقدار ۳۵,۲ درصد زیاد، ورود افراد علی‌رغم پر شدن سکوها با مقدار ۳۵,۲ درصد زیاد، واکنش سخت‌گیرانه با مقدار ۳۵,۲ درصد ارزیابی شده است.

یافته‌های توصیفی عوامل محیطی

مناسب بودن سرویس بهداشتی با مقدار ۳۴,۶ درصد خیلی زیاد، وجود بوفه با ۳۵,۴ درصد زیاد، نقص و خرابی تأسیسات قدیمی با ۳۰,۵ درصد زیاد، برگزاری بازی در هوای بسیار گرم و یا بسیار سرد با مقدار ۳۵,۴ درصد زیاد، عدم دسترسی به سرویس ایاب و ذهاب با ۲۶ درصد زیاد، اختلافات سلیقه پرسنل اداری ۳۰,۲ درصد زیاد، ارزیابی شده است. پاکیزه بودن استادیوم با ۴۱,۴ درصد زیاد، ناامنی مسیر رفت و برگشت ۵۰ درصد زیاد و کیفیت نامطلوب چمن ۳۴,۶ درصد تا حدودی، رنگ صندلی ۴۷,۱ درصد خیلی زیاد ارزیابی شده است. خرابی برق استادیوم با ۴۱,۱ درصد خیلی زیاد، آبیاری زمین قبل از بازی با ۳۷,۲ درصد خیلی زیاد، ۳۲,۳ درصد خیلی زیاد استفاده از بنرهای تبلیغاتی ارائه شده است.

حضور بیش از حد نیروی امنیتی با ۳۵,۴ درصد زیاد، از عوامل ارزیابی شده در اثربخشی ناهنجاری کلامی و غیرکلامی است.

یافته‌های توصیفی عوامل درونی

عواملی با منشأ اهداف فردی جمعی که سرگرم شدن و فراغت با مقدار ۳۷,۸ درصد تا حدودی، حضور با خانواده یا فرزندان ۵۲,۹ درصد تا حدودی، حضور با هدف کنار دوستان بودن با مقدار ۴۶,۹ درصد تا حدودی و حمایت از تیم موردعلاقه با ۴۶,۹ درصد تا حدودی ارزیابی شده است.

جمع‌بندی، نتیجه‌گیری، پیشنهادها

بروز ناهنجاری‌ها در قالب کلمات و غیر کلمات از جمله ریشه‌هایی در ابعاد مختلف دارد که بخشی از آن بر اساس ادبیات نظری یادگیری اجتماعی می‌تواند ناشی از مشاهده و تقلید و الگوبرداری دیگر افراد حاضر در ورزشگاه و یا مشاهده رفتار تماشاگران فوتبال خارجی نباشد که در نتیجه این تخلیه روانی و رفتاری پاک‌سازی احساسات و عواطف و خالی کردن احساسات نیز از جمله پالایش روانی است که می‌تواند یک پرخاش واقعی یا هیجانی باشد که ناشی از حضور در یک توده تماشاگران شکل گرفته باشد. این خشونت‌ها در ابعاد رفتار ارتباطات غیرکلامی و کارکردهای آن قابل بررسی است که در بین تماشاگران در حقیقت نشان‌دهنده سبک برقراری ارتباط در موقعیت‌های خاص به کار می‌رود.

یافته‌های تحلیلی نیز اثبات عوامل مؤثر اجتماعی، درونی و فردی، محیطی و سازمانی و اجرایی بر شکل‌گیری ناهنجاری کلامی و غیرکلامی تماشاگران فوتبال دربی را اثبات کرده است؛ بنابراین مؤلفه‌های موردتوجه در بروز ناهنجاری هرچند به مقدار محدود و یا خیلی زیاد اثربخش است. به‌طور کلی آگاهی‌رسانی بین مردم جوامع و تلاش در مهارت‌های ارتباطی از عواملی است که می‌تواند در بروز رفتارهای خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه و فحاشی کمک کند. تحصیلات، بهبود وضعیت اقتصادی را افزایش پایگاه اجتماعی و اقتصادی از جمله عوامل اثربخش بر کنترل خشم است.

خشونت در ورزش خاص فوتبال نیست و خشونت فوتبال نیز به منطقه جغرافیایی خاص یا فرهنگی ویژه‌ای محدود نمی‌شود اما از آنجاکه خشونت و پرخاشگری، پدیده‌های روانی اجتماعی هستند که در محیط‌های جمعی هیجان‌آور، امکان تجلی پیدا می‌کنند و فوتبال نیز بیش از دیگر ورزش‌ها زمینه‌ساز چنین محیطی به شمار می‌رود، خشونت در فوتبال بیش از رشته‌های ورزشی دیگر تجلی یافته و به آن توجه شده است.

پدیده خشونت در سه سطح قابل تحلیل است: سطح اول مربوط به خشونت و پرخاشگری تماشاگران و طرفداران مسابقات فوتبال است که در قالب هواداری از تیم‌های محبوبشان علیه یکدیگر و گاه در مورد اموال و دارایی‌های عمومی انجام می‌پذیرد؛ سطح دوم خشونت و پرخاشگری علیه بازیکنان است و سطح سوم خشونت است که بین بازیکنان در زمین مسابقه روی می‌دهد. در بین سطوح سه‌گانه برشمرده، سطح اول به دلیل دامنه و عواقب وسیع‌تر، در پژوهش‌های

گذشته بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. خصوصیات رفتاری تماشاگران فوتبال تابع قوانین حاکم بر رفتارهای جمعی است که ناگهانی بودن، نقض رفتارهای ساختاریافته اجتماعی و هنجارستیزی از مشخصه‌های چنین رفتارهایی است.

تحت تأثیر چنین جوی، تماشاگران ممکن است واکنشی نشان دهند که در محیط‌های دیگر راضی به نشان دادن آن نیستند. چنین واکنشی به این تصور برمی‌گردد که محیط ورزشگاه به دلیل تجمع جمعیتی بسیار، محیطی ناآشناست که در آن افراد همدیگر را نمی‌شناسند و رفتارشان کنترل نمی‌شود. بر این اساس، هرچه تلقی فرد از جو ورزشگاه به فضای گفته‌شده نزدیک‌تر باشد، راحت‌تر تحت تأثیر رفتارهای جمعی قرار می‌گیرد.

به نظر می‌رسد آموزش تماشاگران یا به قول رسانه‌ها فرهنگ‌سازی و نیز بهبود عوامل محیطی مؤثر بر خشونت و پرخاشگری، از جمله راهکارهای اساسی کنترل این پدیده اجتماعی به شمار می‌رود.

پیشنادهای اجرایی پژوهش

پژوهشگر بر مبنای یافته‌ها، پیشنهاد می‌دهد، باشگاه‌های مختلف از جمله تیم‌های پایتخت، متناسب با نیاز و رفاه آسایش و کاهش خشونت در ورزشگاه برنامه‌ریزی کنند. باشگاه‌ها دوره‌های مختلف در زمینه‌ی آموزش با آثار مخرب خشونت و مبارزه را ارائه دهند. از باشگاه‌هایی که تماشاگران و هوادارانی به‌دوراز پرخاشگری و خشونت دارند، با جوایز مادی و معنوی قدردانی شود. تماشاگران با اخلاق مورد تشویق هواداران در ورزشگاه قرار گیرند. اختلاف‌سلیقه‌ها و مسائل سازمانی قبل از انجام بازی‌ها حل شده و به داخل زمین کشیده نشود. فرهنگ‌سازی تماشای تمامی ورزش‌ها به‌ویژه فوتبال برای عموم به‌واسطه رسانه‌های مختلف انجام شود. فرهنگ تماشایی ورزش از زمان کودکی در نهادهای ابتدایی مانند مدارس به کودکان و نوجوانان انجام شود؛ و پیشنهادهای اجرایی نیز عبارت‌اند از، در چیدمان نیروهای امنیتی دقت شود تا فضای ورزشگاه از حالت سرگرمی و ورزش و تفریح خارج نشود. وضعیت محیطی متناسب با نیاز مخاطبان و بر اساس یافته‌های نظرسنجی در بازی‌های قبل سامان‌دهی شود. با توجه به امکان نارضایتی از داوری و بروز خشونت‌ها از عملکرد او، در انتخاب داوران بازی‌ها دقت شده و از داوران باتجربه استفاده شود.

تقدیر و تشکر

این مقاله از پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد رشته علوم ارتباطات اجتماعی و دفاع شده در دانشگاه آزاد اسلامی استخراج شده است. نویسندگان بر خود لازم می‌دانند مراتب تشکر خود را از استاد راهنما آقای دکتر حسینی دانا و مسئولان پژوهشی دانشکده علوم انسانی را به عمل آورد.

منابع

- کله لند (۱۳۹۷) جامعه‌شناسی فوتبال در بافتی جهانی، ترجمه: حمید پوررنگ، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- صدر، حمیدرضا (۱۳۹۰) روزی روزگاری فوتبال، تهران: چشمه
- آقا یوسفی، علیرضا (۱۳۸۶) هوش هیجانی و سلامت روان در معتادان به مواد مخدر، تهران: دانشگاه پیام نور
- پارسا، محمد (۱۳۷۲) روان‌شناسی عمومی، تهران: دانشکده افسری
- رحمتی، محمدمهدی (۱۳۹۰) جامعه‌شناسی خشونت‌ورزی، تهران: موسسه علمی فرهنگی
- لوبون، گوستاو (۱۳۸۴). روانشناسی توده‌ها، ترجمه: کیومرث خواجوی‌ها، تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- Turner.B.S (2000) the possibility of primitiveness.Toward a Sociology of body mark incool Body and society.
- Van.Heerden c.H (2005) Factors Affectiing Decision making insouth African sport sponsorship Doctor Thesis. Supervisor. Profpjdu plessis. South Africam. University of Pretoria.